

LA NOVA NOVEL·LA ENVIT D'UNA NOVA REALITAT (davant el "boom" valencià)

Article publicat a la revista *Serra d'Or*, 223 (15 d'abril de 1978)

Oriol Pi de Cabanyes

Una de es definicions més celebrades de novel·la és la que atorga a aquest vell gènere la representació verbal de la realitat. En el benentès que la realitat és tan extensa i al mateix temps tan intensa, tan rica sincrònicament i diacrònicament, que esdevé pot menys que inabastable, si no inabastable del tot. Perquè no es tracta pas de la realitat que investiguen el científic, el sociòleg, l'economista o l'historiador, sinó el farcell amb totes les matèries que aquests homes analitzen i, encara més, allò que la humanitat intueix en una «altra realitat», més enllà o més ençà de la realitat física: o sigui aquella realitat farcida d'elements intuïtius, soterrats potser en els rebosts de l'inconscient, que ha esclatat amb gran força en la recent narrativa llatino-americana i que algú s'apressa a classificar amb el nom de «realisme màgic».

De sempre, però, que l'escriptor ha completat els elements racionals amb que normalment s'estudien els fenòmens (allò que apareix) amb aquests altres elements arrelats, tant com el seny i el raciocini, a l'existència humana. I amb els poetes, també els novel·listes, per als quals la realitat aparencial ha estat rarament satisfactòria: i és per això que hi ha hagut narradors deslligats de l'apòleg o de la utilització merament didàctics del discurs, en la necessitat de crear unes realitats fictícies, imaginaries, i de transmetre'n a través de llurs textos la versemblança, per remota que aquesta pugui ésser o semblar. Sovint, doncs, el novel·lista ha estat, i es, l'individu que es mostra en desacord amb una realitat convencionalment acceptada sense interrogants i que mitjançant la novel·la, es a dir la literatura, manifesta, de manera patent o latent, la seva incompatibilitat amb un mon que sempre li és insatisfactori. Desconcertat tai vegada, sempre insatisfet, el novel·lista pretén de crear una nova realitat que sublimi les falles que creu veure en la vida quotidiana; i ben sovint, que harmonitzi les seves conflictives relacions amb la societat establerta.

Recentment, aquesta nova realitat, desfet el miratge que amb la literatura es podia fer la revolució en el camp polític, ha estat perseguida a través d'un notable canvi en l'ordenació dels materials de la novel·la, en el tractament que se'n fa – particularment a nivell lingüístic- i en el punt de vista i l'actitud de l'autor. No ha mancat qui hi ha asseverat que la història literària del segle és, segons com es miri, la història de la

renovació del llenguatge, l'existència o inexistència de la qual podria fer-nos fer simplistament la primera divisió dels novel·listes en «terroristes» i «retòrics», segons la terminologia de Jean Paulhan per a l'avantguarda històrica. Històricament, segons els més perspicaços observadors, el gènere novel·lesc, apareix i s'expansiona quan el món en que es troba el novel·lista fa fallida. Així s'esdevé en els llibres de cavalleria, amb el *Quixot* mateix com a espetec genial entre l'edat mitjana i la moderns. I també, a l'inici de la revolució contemporània del gènere, en Kafka, Joyce i Proust, a cavall de dues guerres que canviaren la fesomia d'un planeta que hom ha descobert desequilibrat, ple de tensions i d'injustícies, de dubtes i d'amenaques.

En aquestes coordenades, el que ens ha d'interessar era es la consideració que la novel·la, simptomàticament, sorgeix amb gran força en societats que són a punt de desaparèixer, o de mudar substancialment les velles vestidures per unes altres que condemnaran les tradicionals a la categoria de record. D'aquí a considerar que la voluntat de preservar aquesta realitat de l'oblit és l'esperó del novel·lista només hi ha un pas. Això és el que ens explicaria de manera prou clara, per exemple, l'aparició d'una plèiade de novel·listes illencs en la literatura catalana dels anys seixanta: transformades de soca-rel les estructures de la costa amb el turisme, el contrast entre les noves formes de viure i sentir - que exhibiren passavolants multinacionals- i els vells hàbits d'una societat agrària feu aparèixer una generació de novel·listes que -en el camí iniciat per Villalonga- pretengueren, subconscientment potser, d'exorcitzar la trencadissa que ja es feia evident, tot salvant de l'oblit uns velars autòctons amenaçats i que a la curta o a la llarga, fatalment o de manera profitosa, el signe dels temps capgirarà definitivament.

Estem assistint darrerament a l'aparició d'una colla de novel·listes al País Valencià (Ferran Cremades, Josep-Lluís Seguí, Josep Piera, Rafael Fernando, «Isa Tròlec»...) com a fenomen de similar importància al que es produí anys enrere a les Illes, però que pot significar encara molt més al nostre panorama literari per l'atenció que els nous narradors valencians dediquen als problemes de l'escriptura (en ella mateixa més que no pas com a vehicle reverencial d'una realitat que s'esvaeix). De fet, sense una sòlida tradició pròpia - que a les Illes d'una manera o altra ha existit, sobretot en el camp poètic -, els novel·listes valencians es troben en disposició, potser, de no aferrar-se a cap passat per preservar-lo de l'oblit, sinó justament de començar de nou amb l'esperança d'iniciar una tradició fins ara inexistent.

El fet ens ha de moure a algunes reflexions. Primerament, que la nostra narrativa assoleix, després de molts segles i sobretot gràcies a l'estímul immediat d'uns premis com els «Octubre», una dimensió nacional, si més no pel que fa a escriptors i a textos. Segonament, el

fet de l'especificitat que marca la nostra tasca: com a ciutadans d'una nació oprimida com són els Països Catalans i en la necessitat d'arrelar-nos a un passat, a una identitat perseguida que si hagués de morir de mort natural - sincronitzada amb el món al qual pertanyem i a la civilització judeo-cristiana que ens és als orígens – no podíem pas consentir que ens fos forçada a morir de repressió genocida i a mata-degolla de decret-Ilei.

Tot seguit hauríem d'entaular, doncs, el problema de la valoració que els novel·listes tenen del moment, tant del Principal com del País Valencià o de les Illes, a partir d'aquestes premisses, poden fer de llur tradició, o sigui de l'existència d'un abans que no hem d'assimilar pas «patriòticament» de manera imitativa i acrítica, però que tampoc de cap de les maneres no hauríem de menystenir i oblidar. En definitiva, tota novel·la s'encarrega també, en el fons, tant com per a exorcitzar una rastellera d'insatisfaccions i d'interrogants del novel·lista, de recuperar alguns dels reductes de la realitat que ha naufragat amb unes determinades circumstàncies històriques, i recrear-los en un text que prefigura una nova realitat. La novel·la ha d'ésser prou capaç, doncs, de digerir allò que havia d'existir per fer pas a un món nou. Entaular el problema de la valoració de la realitat present de la col·lectivitat on es crea el reducte literari, la qual pot ésser contemplada de manera purament sentimental o bé en un altre estadi de maduresa, tant la racionalització (que pot menar a l'adopció d'una clara consciència militant) d'aquest primer afecte. Allò que els novel·listes haurien d'afermar, així, són llurs motivacions personals no deslligant-les de cap manera de les col·lectives: si hom ha optat per una llengua, per exemple, no ha d'ésser pas ni «per mantenir la flameta» ni tampoc «perquè entre nosaltres som menys a repartir». La tria de la llengua (que, almenys de la Renaixença ençà ha comportat un determinat gran de sensibilitat quant a la reivindicació nacional i que en la dictadura adquirí unes clares connotacions polítiques que en un futur desitjable hauria de deixar de tenir) ha d'ésser feta des d'una òptica estrictament literària, en la creença que la llengua és el ver fonament de tota obra literària. Sense oblidar, però, les veritables dificultats d'infraestructura, les mateixes dificultats i encara agreujades, que ens hem negat l'existència tant d'una tradició afermada com d'uns imprescindibles mitjans d'interrelació amb el públic lector que completa l'obra.

Aquesta consciència de les mancances estructurals del país ha d'ésser la consciència de la inexistència d'unes normals relacions entre el producte literari retornat a la societat i aquesta societat, com harmònicament s'esdevingué potser en temps de Joanot Martorell. L'esperança de ruptura dels models narratius, tan saludable, no ha de créixer, doncs, amb l'argument que la manca d'un públic lector prou consistent afavoreix que el narrador es disposi a treballar més en el producte literari per ell mateix, ja

que al capdavant serà consumit pel mateix nombre de persones, potser, i al marge de servilismes de mercat que tant de bo ens poguéssim permetre de rebutjar en l'estat actual de la nostra literatura. És possible, tanmateix, que l'experimentalisme dels nous narradors valencians, per exemple, pugui desconcertar algun observador volenterós, temorenc que l'aparent complicació textual resti penetració a una literatura en català que al País Valencià tot just es consumeix i es crea. Uns textos nous, però, a la cùria o a la llarga, hauran de crear uns nous lectors. Perquè la nostra societat es troba empesa a una evolució notable i ràpida que com a ciutadans haurem de saber transformar en matèria literària.

Si creiem fermament que d'aquest moment de crisi de tots una civilització n'ha de sorgir una nova realitat política, social, econòmica i humana, ens hem de comprometre a fons amb la nostra realitat autòctona, una realitat que no ha d'ésser mai més representada com de flors i violes, sinó una realitat que, amb la força que ha acumulat de la lluita per la supervivència, podrà encara fer-se pas de manera perdurable en el món nou sorgit del vell que l'havia ignorada o perseguida. L'esforç per una nova novel·la, per una nova literatura, ha d'ésser situat des d'ara en aquesta perspectiva. Perquè contra els mata averanys que ens presagien, amb la desfeta de tota una civilització, la desfeta consegüent de totes les cultures, i qui sap si també de bona part de les llengües tradicionals, els qui s'arrisquen per uns nous textos, tot intuïnt aquest gran canvi, hem de saber també jugar fort a favor del rol que encara la nostra realitat (on podem l'esperança d'una nova realitat) pugui tenir en un futur imminent de llibertat i de felicitat humanes. A desgrat de les dificultats momentànies i de les contradiccions, hem de saber trobar en l'arrelament agosarat no solament el sentit de la supervivència de la nostra novel·la, de la nostra literatura, sinó també de la nostra identitat en un panorama que el segle propvenent haurà fet variar substancialment. A les envistes de l'era nuclear, la renovació de la novel·la, no és ben clar que troba la seva força en la recerca d'una nova realitat?